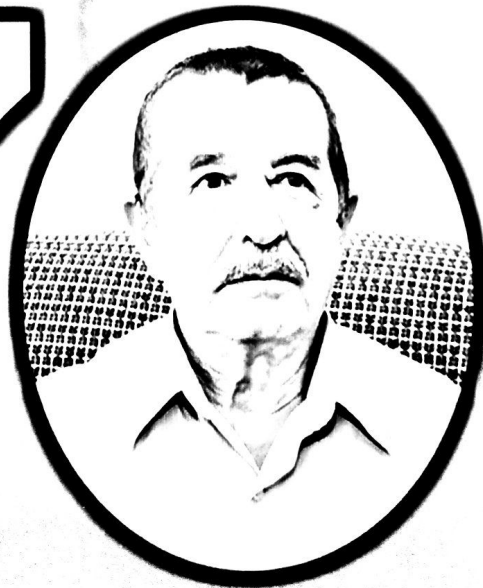

“АДАБИЁТШУНОСЛИКНИНГ ДОЛЗАРҒ МУАММОЛАРИ”

**мавзусидаги филология фанлари доктори,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими
Сувон Мелиевнинг 70 йиллик юбилейи муносабати
билан ўтказилган Республика илмий-назарий онлайн
анжумани материаллари**

70

III ШЎБА. БАДИЙ ТАРЖИМА ВА ТАРЖИМАЧИЛИК МАСАЛАЛАРИ

Абдуллаева Ровияжон. Мустақил Ўзбекистонда таржимачилик муаммолари.....	102
Бўронова Барно. Таржимада паремиологик бирликларни услубан мослаштириш.....	114
Атаджанов Ғуломжон. Мақоллар таржимасида миллий руҳни сақлаб қолиш муаммоси.....	117

IV. ШЎБА. ФОЛЬКЛОРШУНОСЛИК МАСАЛАЛАРИ

Mirzayeva Salimaxon, Mashrapova Gulsanam. Safar – “Malika ayyor” dostonining o‘zak motivi sifatida.....	119
Турғунов Шерали. Ҳарбадошми, ҳарипдош?.....	123

V ШЎБА. АДАБИЙ ЖАРАЁН, АДАБИЁТ ЎҚИТИШ, МУЗЕЙШУНОСЛИК МУАММОЛАРИ ЁШ ТАДҚИҚОТЧИЛАР НИГОҲИДА

Kenjayev T.A. Fitrat she‘riyatida poetik tafakkurning yangilanish va talqin etish tamoyillari.....	126
Ёкубова Севинч. Фитратона поэтик талқинлар	131
Шукурова Гули. Матёқуб Қўшжоновнинг жанг хотиралари туркуми.....	134
Шукурова Барчин. Луқмон Бўрихон ҳикояларида эстетик идеалнинг намоён бўлиши	137
Xidirova Munavvara. Ijod jarayoni sirlari yoxud Tog‘ay Murod saboqlari	141
Jo‘rayev Shukrullo. So‘z san‘ati va mahorat saboqlari	144
Yangibayeva Nodira. Biografik metodning adabiyotshunoslik tarixida o‘rganilishiga doir.....	147
Абдуллаева Шоҳиста. Михаил Булгаков ҳаёти ва ижодига доир кузатишлар	150
Sobirova Mohira, Sultonova Vazira. Adabiyot darsliklari haqida mulohazalar.....	155
Жумабоев Олимжон. Ҳозирги ўзбек насрида рамз.....	159
Рафиқова Дилдора. Ўзбекистон музейларида инновацион бошқарувни ташкил этишнинг афзалликлари.....	161
Alimova Z. Luqmon Bo‘rixon ijodi haqida ayrim mulohazalar	164
Мирхайдарова Нодира. Ўзбек тилида “маънавият” умумий семали лексемаларининг тадқиқ муаммолари	166
Тошпўлатов Муҳаммадқодир. “Инсонлик истарман ҳаёт боғида”	169

**МАҚОЛЛАР ТАРЖИМАСИДА МИЛЛИЙ
РУҲНИ САҚЛАБ ҚОЛИШ МУАММОСИ**
(Кенгесбой Каримовнинг “Оғабий” романи таржимаси мисолида)

Таржимон аслиятдан таржима қилар экан, ўша тилни, ўша тилдаги мақол, матал, ҳикматли сўз ва фразеологик бирликларни билиши зарур. Мақол ва маталларга муқобил сўз топа олиши, энг асосийси таржимон мақолларнинг миллий руҳини сақлаб қолиши зарур. Мақоллар маънавий-ахлоқий қимматга эга бўлиб, уларда фикр образли ва аниқ ифодаланади. Қорақалпоқ ёзувчиси Кенгесбой Каримовнинг “Оғабий” романида 100 дан ортиқ мақол ва маталлар, фразеологик бирликлар мавжуд. Қорақалпоқ тили ўзбек тилига яқин бўлганлиги боис мақол ва маталларида мазмун жиҳатдан деярли фарқ йўқ, аммо баъзи жойларида мақоллар нотўғри таржима қилинган ёки таржима жараёнида тушиб қолган ҳолатларни ҳам кўришимиз мумкин.

Аслиятда: “Қашқан да алла дейди, қуўған да алла дейди”(25)¹¹⁷ ушбу мақолни таржимон ўзбек тилига *Қочган ҳам Худо дейди, қувган ҳам*¹¹⁸. Таржимон Рустам Мусурмон роман матнида учрайдиган бу каби мақолларни тенг эквивалентлик асосида таржимада тўғри йўл тутган. Бу мақол ўзбек тилида ҳам шундай айтилади, шунинг учун сўзма-сўз таржима қилган дейишдан йироқмиз. Сабаби ўзбек тилида қўлланиладиган мақоллар қорақалпоқ тилида ҳам кўп қўлланилади.

Аслиятда: “Кепин кийген келмес, кебенек кийгеннен умит бар”(150) Мазкур мақолни мутаржим “Кафан кийган келмас, кебенек кийгандан умид бор” деб таржима қилади. “Кебенек” сўзи ўрнига “Кебанак” сўзи қўлланганда ҳам тўғри бўлар эди. “Кебанак” сўзи умумтуркий сўз ҳисобланади. Ушбу миллий реалия чакмон, енгил, пахтаси камроқ чапон маъносини беради, демак, мутаржим бу сўзни ҳам ўринли қўллаган. Шунингдек, мазкур “Кебанак” сўзи “Алпомиш” достонида ҳам учрайди. Ёзувчи ўз тилида мавжуд бўлган мақол, маталлардан фойдаланар экан, унинг мақсади асарнинг тилини бойитиш, бадиий қимматини ошириш ва бой мазмунини қисқа, аниқ шаклда беришдан иборат. “Бўлинганни бўри ер”, “Меҳмон отангдек улуг”, “Гумон иймондан айирар” ва бошқа кўплаб ўзбек тилида ҳам қўлланиладиган, бир-бирига мос мақоллар бор. Бу мақоллар аслиятда ҳам худди шундай берилади. Лекин қорақалпоқ миллийлигига хос ва мос “Кўчган ерда косовинг қолади”, “Бош ёрилса, бўрк ичинда, қўл синса, енг ичинда”(85-бет), “Қизни ким сўрамайди, қимизни ким ичмайди”(222-бет) каби мақоллар қўлланилади. Буларни аслият билан қиёслаб кўрамиз.

Аслиятда: “Бас жарылса бөрк ишинде, қол сынса жең ишинде”, “Көшкен эсерде көсеуиң қалады”(55-56 бет) “Қызды ким айттырмайды, қымызды ким ишпейди”(150-бет) Тўғри, бу мақолларни ҳам худди аслиятдагидек таржима қилган. “Муқобил таржима қилинганда асар тили ўз жозибаси ва бадиий жиҳосини сақлаб қолади. Таржимада сўзнинг эмас, маънонинг кетидан қувиш керак”¹¹⁹ – деган эди таржимон устозимиз Эргаш Очилов. Бироқ бу мақоллар қорақалпоқ халқида ҳам кўп қўлланилади ва айнан шу мақоллар қорақалпоқ халқининг миллийлигига айланган. Устоз Ғайбулла Саломов таъбири билан айтганда, паремиологик бирликларни қардош тиллардан таржима қилганда фақатгина ҳижжалаш асосидаги таржимага эмас, балки тилда мавжуд муқобил вариантлардан ҳам ўринли фойдаланиш ҳисобига ўгириш мумкин.

Ўзбекча таржимада: – *Оғир бўлса, нимаям қилардим. “Бошингга тушса, чўпон бўласан” дейишади. Кўтаравераман-да, болам (165-бет).*

¹¹⁷ Каримов К. “Оғабий” тарихий рамони. – Н: “Билим”, 2013.

¹¹⁸ Каримов К. “Оғабий” тарихий рамони. – Т: Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2020.

¹¹⁹ Ochilov E. Tarjimashunoslik terminlarining izohli lug'ati. – Toshkent, 2014. – B. 257.

Аслиятда: – *Аўыр болса қайтемен. “Басыңа туссе баспақшы боласаң ” деген. Көтере бересең балам(110-бет).* Қорақалпоқ халқида бошига иш тушса, бундан бошқа чора йўқ бўлса айнан шу мақол ишлатилади. Ўзбек тилида эса “Бошга тушганни кўз кўрар” деган мақол қўлланилади. Таржимон бу мақолнинг ўрнига ўзбекча муқобил вариант қўлламасдан, айнан аслиятдаги мазмуннинг ўзини берган. Натижада сўзма-сўз таржимага таянган ҳолда қорақалпоқ халқига хос этнографик хусусиятларни акс эттирувчи янги мақол ҳосил қилган. Таржимоннинг ютуғи ҳам айни шунда, яъни таржима тамойилларига мақсадли ва тўғри ёндашиш. Айни маънода *“Фразеологик бирликлар, мақол, матал барчаси халқ ижодиёти маҳсули бўлиб, улар халқ, миллат, элатларнинг турмуш тарзи ва ҳаёт фаолиятини яққол ифодаловчи омиллар бўлиб хизмат қилади”*¹²⁰. Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки, таржимон Рустам Мусурмон “Оғабий” романидаги мақолларни таржима қилишда аслият руҳини тўғри акс эттира олган. Ўзбекча таржимадаги мақолларда қорақалпоқ миллий руҳини бера олган.

Фойдаланган адабиётлар рўйхати:

1. Каримов К. “Ағабий” тарихий романи. – Н: “Билим”, 2013
2. Каримов К. “Оғабий” тарихий романи. – Т.: Ғафур Ғулом номидаги наширёт-матбаа ижодий уйи, 2020.
3. Ochilov E. Tarjimashunoslik terminlarining izohli lug‘ati. – Toshkent, 2014
4. To‘xtaxo‘djaeva N. Badiiy tarjimada lingvokulturemalarning ifodalanishi. – Toshkent, 2013.

¹²⁰ To‘xtaxo‘djaeva N. Badiiy tarjimada lingvokulturemalarning ifodalanishi. – Toshkent, 2013. – B. 12.